

ADATOK A MAROSVÁSÁRHELYI GYÓGYSZERTÁRAK TÖRTÉNETÉHEZ

IV. A marosvásárhelyi gyógyszertárak az 1782—1790-es időszakban

dr. Spielmann J., Lázár-Szini Karola, Orbán J.

A jozefinista korszak utolsó éveiben az egészségügyi központosítás folyamata tovább érik. 1785-ben Erdélyre is kiterjesztik az 1779-es, bécsi gyógyszerárszabás kötelező használatát; egy évvel később, az osztrák birodalom egész területén a bécsi orvosi súlymértékek válnak egyedül hivatalossá.

A gyógyszertárak ellenőrzését, 1787-ben megszigorítják. Minden gyógyszertár köteles *defektus-könyvet, élő herbáriumot és liber normalliumot* vezetni. Utóbbiba minden, a gyógyszertárak működésére vonatkozó törvényes rendelkezést be kell vezetni stb.

A fenti intézkedéseket ugyan mind a hatóságok, mind a hivatalos orvosok, de a patikusok is nemegyszer megszegték, az erdélyi gyógyszerészet ennek ellenére fejlődik.

Marosvásárhelyen, 1782—90 között, két officina működött, a *Maucksch* János alapította, valamint a *Vladár* Ádám-féle gyógyszertár. Ez utóbbi 1782-ben nyert működési engedélyt. A helyi levéltárban a patika-vitációkról csupán szűkszavú feljegyzések maradtak fenn.

A *Maucksch* gyógyszertárat, a Szentkirályi utcában (mai Kossuth Lajos utcában) 1782 és 1785 decembere között *Tollasi* György vezette. 1785-ben Tollasi Udvarhelyre távozik s ott 1801-ig irányítja a maga alapította officinát. Távozásának oka, feleségének, *Honigsberger* Zsófiának, *Maucksch* János egykori nejének, 1785. júniusában bekövetkezett halála. Az officina ugyanis, örökség révén, az első férj utódaira szállt, s így annak vezetését az 1786-ban Pesten magisteri diplomát nyert, ifj. *Maucksch*

János veszi át. Neve a vásárhelyi levéltár okiratai között első ízben 1787. szeptemberében szerepel.

Ifj. *Maucksch* János szakmai tevékenységéről a levéltári anyagban igen kevés adat maradt fenn, magánéletéről annál több és terhelő: 1787-ben szolgálója emel ellene a Magistratusnál panaszt, mivel ok nélkül megverte; 1789 májusában húga, Zsófia indít ellene eljárást, mert a közös szülői házból eltávolította, hogy ágyasával, a patikai szolgálóval, „botrányos életét“ folytathassa. A Magistratus a leányt kiutasítja a városból, de *Maucksch* 1790-ben újra visszacsempészi házába a „némbér“-t s másodsor is közhatalommal toloncolják ki Vásárhelyről. Helyi cigányok 1792-ben, bepanaszolják *Maucksch*ot, mert „muzsikálásért“ járó bérüket nem fizette meg. Ugyanazon év augusztusában „kegyetlenül megverett“ szolgálója kéri a hatóságokat, intézkedjenek, hogy a gyógyszerész kárpótolja őt „elszenvedett fájdalmaért“ s adja ki jogtalanul visszatartott bérért. A magistratus mindkét panasznak helyt ad.

A városi hatóság, 1802-ben hivatalos vizsgálatot indít annak megállapítására, igaz-e a vád, hogy egy *Maucksch* saját receptje szerint készített orvosság, mérgező hatása, s annak bevétele után, egy szolgalegény csaknem meghalt. Jóllehet, a vizsgálatot végző hivatalos orvos, *Mátyus* Máté válaszát nem ismerjük, a vád igaz voltában alig kételkedhetünk. Ugyanis, 1807-ben *Nyulas* Ferenc országos főorvos hivatalosan ellenőrzi a vásárhelyi gyógyszerterárat, s jelentésében lesújtóan nyilatkozik *Maucksch* János jelleméről, szakmai felkészültségéről, gyógyszerteráranak állapotáról.

Nyulas „homályos életű“, gyanakvó, mogorva, mind saját személyét, mind gyógyszerterát elhanyagoló, „fonák hanyagságú és vastag tudatlanságú“ egyénnek írja le a vásárhelyi gyógyszerészt. Élesen bírálja, mivel officinájában alig talált használható, friss gyógyszert. A tulajdonos — állapítja meg — inkább méz, viasz, dohány kereskedéssel foglalkozik, mint szakmájával, de még kuruzsol is; maga ír elő recepteket betegeknek, s önkényesen megváltoztatja az orvosok felírta vények összetételét stb.

Jóllehet ez a jellemzés *Maucksch* tevékenységének utolsó éveiből származik, mégis — ha egybevetjük azt a levéltári adatok tanulságával, alig kételkedhetünk abban, hogy a *Nyulas* megállapította jellembeli és szakmai fogyatékoságok *Maucksch* János tevékenységének egészére érvényesek.

Az egykori Turóc megye területén 1749-ben, született *Vladár* Ádám, 1777-ben nyert a nagyszombati (Tirnavai) egyetemen magisteri diplomát. Rövidesen Vásárhelyre költözött, s négy évi csatározás után, a hivatalosságok támogatásával engedélyt nyert 1782-ben egy második városi officina alapítására. *Vladár* gyógyszerterát 1789-ben bekövetkezett haláláig vezette.

Rövidéletű officinája történetéről s hagyatéka körül kialakult bonyoldalmakról, részben a levéltári adatokból, részben *Maucksch* Tóbiás, kolozsvári gyógyszerész beszámolójából (*Instructio*, 1793) értesülünk.

Kezdetben *Vladár* gyógyszerterában minden a legnagyobb rendben ment, de pár év után, a „tulajdonos költokező és liberális“ életmódja miatt, hanyatlásnak indult. *Vladár* „adósságokba elegyedik, amelyeket egy jó nősilés által vélt kiegyenlíteni“ — tudósít *Maucksch* Tóbiás. 1786-ban *Vladár* feleségül veszi a gazdag *Honigsberger* Katalint, *Schuster* Márton

gyógyszerész elvált feleségét. „A nősülés azonban nem úgy sikerült, ahogy ő számította”. Felesége nem óhajtotta pénzét a férj adósságainak törlesztésére fordítani s faképnél hagyta a gyógyszerészt. „Ezzel — folytatja *Maucksch* — még bonyolultabbá vált a gordiusi csomó, ő (*Vladár*) mind-ert nagyon a lelkére vette, inni kezdett, beteg lett és sok passziva (7000 forint) hátrahagyásával, meghalt”, minden javát a Turóc megyében lakó öccsére, *Vladár* Mátyásra hagyva.

Vladár Ádám 1789. szeptember 28-án hunyt el, de a Városi Magistratus, gyógyíthatatlan betegségéről értesülve, már szeptember 26-án elrendelte, hogy mihelyt a gyógyszerész meghal, az officinát egész berendezésével együtt — további intézkedésekig — le kell pecsételni. *Vladár* Mátyást, Vásárhelyt lakó unokaöccse értesíti az őt váró örökségről. Az, október 27-én levélben fordul a Vásárhelyi Magistratushoz, s kéri, hogy a gyógyszertárat, valamint bátyja minden más javát, egyelőre helyezték bírói zárlat alá. November 19-én érkezett levelét a Városi Magistratus csupán négy nappal később tárgyalja. De már ezt megelőzően, — november 14-én — a Szék vezetőségének és a Guberniumnak e kérdésben hozott határozatát önkényesen értelmezve, úgy döntött, felleltároztatja a gyógyszertárat s annak befejeztével, az officina vezetését egy provizorra bizza. A Magistratus értesíti *Vladárt* a végzésről s azt is közli vele, hogy a Gubernium ellenőrzési joggal ruházta fel a gyógyszertár felett. (Azt viszont elhallgatja, hogy a Gubernium végzése csak arra az esetre rendelkezett így, ha a törvényes örökös visszautasítaná az officina átvételét.) Nem tudjuk mi készítette erre a fondorlatra a vásárhelyi Magistratust. Feltehetőleg az, hogy időközben megjelent a színen *Vladár* özvegye is, s bejelentette igényét férje örökségére. Ennek írásos nyomára ugyan csupán 1790. január 16-án bukkanunk, amikor a vásárhelyi Királyi Tábla pártolólag átteszi a városi hatósághoz *Honiqsberger* Katalin kérését, hogy adják át neki — mint jogos örökösnek — a gyógyszertárat. De minden bizonnyal, *Vladárné* már ezt megelőzően is próbálkozott a helyi és felső hatóságoknál. A vásárhelyi Tanács tehát arra várhatott, hogyan dől el a két pereskedő fél között a hagyatéék sorsa.

E feltevés mellett szólna az is, hogy amikor december 10-én, a leltár befejeztével, dr. *Kovács* Antal, ennek a bizottságnak az elnöke, kéri a Magistratust, adja át az officina vezetését *Eger* gyógyszerészsegédnek — kit az országos főorvos, *Neustädter* Mihály írásban is ajánlott a provizorságra — a Magistratus elzárkózik a javaslat elől, azzal érvelve, hogy a kérelmezőnek nincs magisteri oklevele (holott, az országos főorvos ajánlása minden ezirányú felelősség alól felmentette).

1790 január elején Vásárhelyre érkezik *Vladár* Mátyás és *Krupiczai* gyógyszerész magister. Nekik, mint törvényes örökösöknek, *Kovács* Antal kiadja a gyógyszertár kulcsait, a Magistratus megkérdezése nélkül. A Városi Tanács tüzet okád *Kovácsra* és minden bizonnyal érvénytelenítene a döntést, ha időközben be nem fut *Küküllő* Szék Magistratusának leírata, amelyben felelősségre vonja a vásárhelyi Tanácsot, miért nem tartotta magát a guberniumi döntéshez. A helyi Tanács válaszában azzal mentegőzik, hogy „a végrendelet végrehajtói visszautasították a gyógyszertár vezetését“ (?), ezért kellett gondjaiba vennie az officina sorsát, most viszont *Kovács* Antal, megkérdezésük nélkül, átadta a gyógyszertár kulcsait *Vladár* Ádámnak és *Krupiczai* gyógyszerésznek.

A január 20-án érkezett kategorikus és semmi kibúvót nem hagyó széki válasz leszögezi, hogy „a Gubernium október 26-iki (1789) rendelete értelmében, a gyógyszerár gondja a végrendelet végrehajtóira (azaz *Vladárra*) van bízva, abba más fórum nem avatkozhat bele.“ A megpironogatott és leforrázott Városi Tanács már másnap (január 21-én) kénytelen maga elé rendelni *Krupiczait* s neki hivatalosan átadni a leltárt; február 15-én pedig a Királyi Táblát értesíti, hogy *Honigsberger* Katalin kérése a guberniumi döntés alapján, jogtalan.

Krupiczai csupán két hónapig vezeti a gyógyszerárat. Anyagi nehézségek miatt kéri a városi Magistratust, mentse fel őt tisztje alól.

E szorult helyzetben *Vladár* Mátyás, *Kovács* Antal tanácsára, *Maucksch* Tóbiáshoz fordul s felajánlja neki a gyógyszerárat megvételre. *Maucksch* Tóbiás, aki már 1777-ben is megkísérelte rátenni kezét a vásárhelyi officinára, kapva-kap az ajánlaton: 1790. május 11-én, 4800 forintért megvásárolja a gyógyszerárat, újabb 2400 forintot fizet a hitelezőknek s *Vladár* Mátyásnak „a kinnálló pénzekért“ még külön 1000 forintot előlegez.

Marosvásárhely Városi Tanácsa, 1790. május 19-én tárgyalja *Maucksch* Tóbiás kérését, hogy „a marosvásárhelyi patikáriusi just és szabadságot nekem átalengedni méltóztatnék s idevaló polgárságra engemet beavatni ne terheltelessék“. Bizonyítja, hogy *Vladártól* megvásárolta a gyógyszerárat, az azzal összefüggő minden anyagi felelősséget vállal s igéri, hogy mind jómaga, mind utódai a legjobb tudásuk szerint végzik majd munkájukat.

A vásárhelyi Tanács mindkét kérést pártolólág terjeszti fel a Guberniumnak s az, ugyanazon hónap 31-én *Maucksch* Tóbiás szakmai érdemeire, emberi magatartására való hivatkozással, jóváhagyja a javaslatot.

Így szállt véglegesen *Maucksch* Tóbiásra, 1790 májusában *Vladár* Ádám kérésézetű gyógyszerára. Azt új tulajdonosa „az Aranyszarvas-hoz“ elnevezéssel ruházta fel.

A szerkesztőségbe érkezett: 1976. április 10-én.

Irodalom a szerzőknél.